

PRISMA

Processverktyg för
social hållbarhet i
stadsdelsomvandling

Version 1.0
2019

Detta verktyg är framtaget av RISE i samarbete med Mölndals stad och Mistra Urban Futures. Huvudsaklig finansiär är Centrum för Management i Byggsektorn (CMB).

Version 1.0, 2019

Fotografier från pexels.com

Innehåll

Om PRISMA	4
Uppgifter	6
Gårdar och torg	8
Service	13
Kulturvärden	18
Grönska och rekreation	23
Ljud och luft	28
Ljus	33
Bebyggelse, boende och täthet	38
Mobilitet	43
Sammantagen bedömning: Idéskede	48
Sammantagen bedömning: Planskede	49
Sammantagen bedömning: Genomförandeskede	50
Sammantagen bedömning: Förvaltningskede	51
Vägledning för hantering av målkonflikter	52
Referenser	56
Mer om utformningen och framtagandet av PRISMA	63

Om PRISMA

På samma sätt som en prisma bryter ljuset på olika sätt beroende på hur den vinklas, har verktyget PRISMA som mål att hjälpa individer och organisationer i stadsutvecklingsprocesser att bättre förstå och hantera den sociala hållbarhetens många olika tematiska, geografiska och tidsmässiga dimensioner [\(93\)](#). PRISMA används för att:

1. Värdera hur en stadsdels utformning påverkar människors livsvillkor
2. Identifiera och hantera målkonflikter
3. Resonera kring ansvarsfördelning, genomförande- och förvaltningsfrågor

PRISMA är ett processverktyg som kan användas under ett eller flera av stadsutvecklingsprocessens skeden: idé, plan, genomförande och förvaltning. Det kan nyttjas i samband med omvandlandet av en existerande stadsdel eller under nybyggnation.

PRISMA är flexibelt utformat så att det blir användbart i stadsdelar och organisationer av olika storlek, liksom för personer med bakgrund i olika typer av organisationer och kunskapsfält [\(96\)](#). Verktyget används med fördel av en tvärsektionell grupp, där olika kunskaper och perspektiv kan mötas och komplettera varandra, då ett sådant arbetssätt ger bättre förutsättningar för att förstå och hantera en komplex och ofta oförutsägbar framtid. [\(94; 95\)](#)

Nyttorna med PRISMA

PRISMA är utformat för att komplettera de verktyg för social hållbarhetsanalys som redan idag används i Sverige. [\(97\)](#) Tanken är att det ska bidra med en eller flera av följande nyttor vid stadsutvecklingsprocesser:

- Möjlighet för individer med olika bakgrund att ha ett gemensamt språk och en gemensam förståelse för vad social hållbarhet kan innebära
- Ökad sannolikhet att viktiga sociala frågor lyfts tidigt samt inte tappas bort över tid
- Dokumentation av analyser och beslut, för ökad transparens och större lärande över tid
- Högre nyttjandegrad av forskningsresultat i stadsutvecklingsprocesser, så att forskningen kan komplettera lokala mål såväl som den kunskap som involverade aktörer redan besitter
- Bättre förståelse för, och hantering av, målkonflikter

PRISMAS upplägg

PRISMA är indelat i 8 avsnitt som var och ett tar upp en viss aspekt av byggd miljö (så som gårdar och torg, service, grönska och mobilitet). Varje avsnitt inleds med en sida med bakgrundsinformation kring den aktuella aspekten, grundad i aktuella forskningsstudier. Därefter följer fyra sidor, en för respektive skede i stadsutvecklingsprocessen (idé, plan, genomförande och förvaltning). För varje sådan sida finns en utvärderingsfråga som användaren besvarar i syfte att bedöma de sociala effekterna av stadsdelens utformning. Detta med hjälp av ett antal bedömningskriterier, vilka är framtagna utifrån forskningsbakgrunden. Efter den första frågan följer ytterligare två frågor: en kring identifiering och hantering av målkonflikter samt en kring ansvarsfördelning, genomförande och drift. Mot slutet av verktyget finns ett avsnitt där användaren genomför en sammantagen bedömning av stadsdelen.

Allra längst bak finns dessutom en vägledning som kan erbjuda användaren extra hjälp med att besvara de frågor i verktyget som berör målkonflikter. Slutligen finns en separat, kompletterande bilaga i MS Excel som kan användas av den som vill visualisera utvärderingen genom en värderos (för mer information om hur PRISMA togs fram, se bilaga)

Uppgifter

Datum	Namn på deltagare	Organisation(er)	Plats(er) och fas	Övriga anteckningar

Uppgifter

Datum	Namn på deltagare	Organisation(er)	Plats(er) och fas	Övriga anteckningar

Gårdar och torg

- Gårdar och torg där personer möts, bygger relationer till varandra och utövar gemensamma aktiviteter tenderar att få människor att må bättre [\(5\)](#). Rätt utformade sittplatser och gångstigar samt attraktioner som drar människor till sig - så som fontäner, konst och utställningar- kan vara sätt att uppnå detta. Detsamma gäller saker som aktiverar människor; så som lekutrustning, spel, odling och kommers.
- Högre antal människor i det offentliga rummet tenderar att ge mer trygghet och lägre brottslighet, framförallt om en betydande del av människorna tillhör grannskapet. Om miljöerna däremot i första hand utgör genomfartsleder tenderar det att få motsatt effekt [\(23; 30; 41\)](#).
- Vi människor tenderar att må bättre av att vistas utomhus. Utomhusvistelse kan bland annat stimuleras genom sittplatser, belysning samt skydd mot sol, vind och regn. Möjlighet till konsumtion av exempelvis kultur, mat och dryck är andra viktiga faktorer, liksom förutsättningar för lek, spel, idrott samt eget skapande. För att stimulera utomhusvistelse behöver gårdar och torg också upplevas som trygga, vilket kan uppnås genom att de är välsköttade och rena samt erbjuder god överblick, tydliga flyktvägar och frånvaro av utrymmen där potentiella förövare kan gömma sig [\(4; 30; 60; 59; 61; 70\)](#).
- Miljöer som är privata, halvprivata eller halvoftentliga tenderar att ge större trygghet och säkerhet för användarna, vilket i sin tur hänger ihop med plats-tillhörighet och gemenskapskänsla [\(22, 92\)](#). Det senare kan uppnås om folk stimuleras till att spendera tid på platsen och umgås med andra människor, samt av gemensamt ägande [\(72; 55\)](#). Gemenskapskänsla stärks även om miljöerna, såsom gårdar, är så pass stora och rymliga att de uppmuntrar användning [\(92\)](#).
- En plats blir mer tillgänglig och användbar för människor med olika bakgrund om den är lätt att ta sig till och orientera sig inom, erbjuder ett varierat innehåll samt går att använda och anpassa efter behov [\(57\)](#).

Gårdar och torg

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Förmågan att stimulera utomhusvistelse under olika tider på dygnet och året
- Balansen mellan lokalt liv och genomflöde av människor
- Lättsköthet och uthållighet över tid
- Förmågan att generera nya bekantskaper, inte minst mellan personer med olika bakgrund
- Närvaron av flyktvägar och frånvaron av platser där förövare kan gömma sig
- Tillgänglighet och användbarhet för olika grupper och aktiviteter

Hur står sig gårdar och torg och hur kan de förbättras?

Vilka målkonflikter i utformningen av gårdar och torg kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Gårdar och torg

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Förmågan att stimulera utomhusvistelse under olika tider på dygnet och året
- Balansen mellan lokalt liv och genomflöde av människor
- Lättskötthet och uthållighet över tid
- Förmågan att generera nya bekantskaper, inte minst mellan personer med olika bakgrund
- Närvaron av flyktvägar och frånvaron av platser där förövare kan gömma sig
- Tillgänglighet och användbarhet för olika grupper och aktiviteter

Hur står sig gårdar och torg och hur kan de förbättras?

Vilka målkonflikter i utformningen av gårdar och torg kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Gårdar och torg

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Förmågan att stimulera utomhusvistelse under olika tider på dygnet och året
- Balansen mellan lokalt liv och genomflöde av människor
- Lättsköthet och uthållighet över tid
- Förmågan att generera nya bekantskaper, inte minst mellan personer med olika bakgrund
- Närvaron av flyktvägar och frånvaron av platser där förövare kan gömma sig
- Tillgänglighet och användbarhet för olika grupper och aktiviteter

Hur står sig gårdar och torg och hur kan de förbättras?

Vilka målkonflikter i utformningen av gårdar och torg kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Gårdar och torg

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Förmågan att stimulera utomhusvistelse under olika tider på dygnet och året
- Balansen mellan lokalt liv och genomflöde av människor
- Lättskötthet och uthållighet över tid
- Förmågan att generera nya bekantskaper, inte minst mellan personer med olika bakgrund
- Närvaron av flyktvägar och frånvaron av platser där förövare kan gömma sig
- Tillgänglighet och användbarhet för olika grupper och aktiviteter

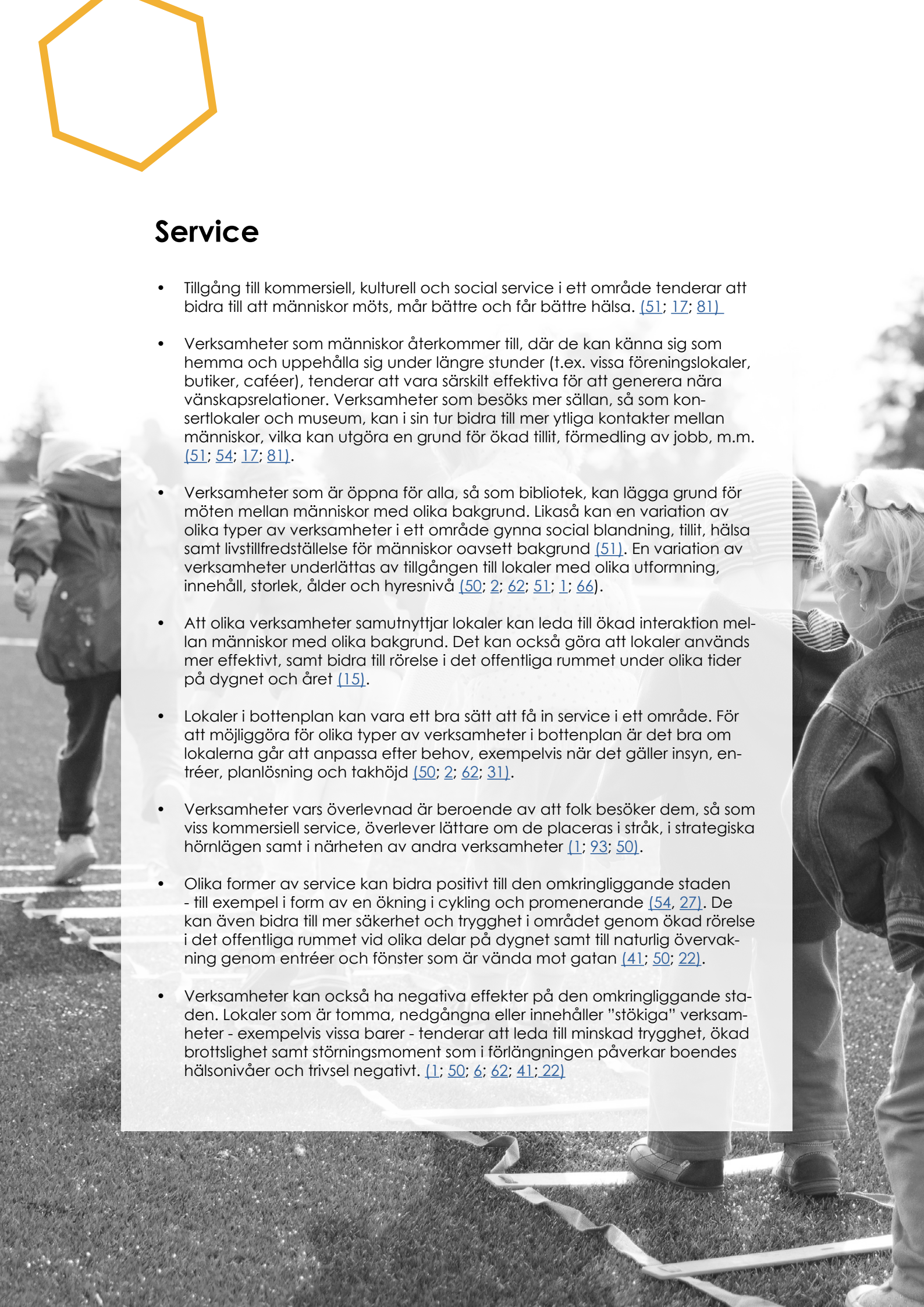
Hur står sig gårdar och torg och hur kan de förbättras?

Vilka målkonflikter i utformningen av gårdar och torg kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Service

- Tillgång till kommersiell, kulturell och social service i ett område tenderar att bidra till att människor möts, mår bättre och får bättre hälsa. ([51](#); [17](#); [81](#)).
 - Verksamheter som människor återkommer till, där de kan känna sig som hemma och uppehålla sig under längre stunder (t.ex. vissa föreningslokaler, butiker, caféer), tenderar att vara särskilt effektiva för att generera nära vänskapsrelationer. Verksamheter som besöks mer sällan, så som konsertlokaler och museum, kan i sin tur bidra till mer ytliga kontakter mellan människor, vilka kan utgöra en grund för ökad tillit, förmedling av jobb, m.m. ([51](#); [54](#); [17](#); [81](#)).
 - Verksamheter som är öppna för alla, så som bibliotek, kan lägga grund för möten mellan människor med olika bakgrund. Likaså kan en variation av olika typer av verksamheter i ett område gynna social blandning, tillit, hälsa samt livstillfredsställelse för människor oavsett bakgrund ([51](#)). En variation av verksamheter underlättas av tillgången till lokaler med olika utformning, innehåll, storlek, ålder och hyresnivå ([50](#); [2](#); [62](#); [51](#); [1](#); [66](#)).
 - Att olika verksamheter samutnyttjar lokaler kan leda till ökad interaktion mellan människor med olika bakgrund. Det kan också göra att lokaler används mer effektivt, samt bidra till rörelse i det offentliga rummet under olika tider på dygnet och året ([15](#)).
 - Lokaler i bottenplan kan vara ett bra sätt att få in service i ett område. För att möjliggöra för olika typer av verksamheter i bottenplan är det bra om lokalerna går att anpassa efter behov, exempelvis när det gäller insyn, entréer, planlösning och takhöjd ([50](#); [2](#); [62](#); [31](#)).
 - Verksamheter vars överlevnad är beroende av att folk besöker dem, så som viss kommersiell service, överlever lättare om de placeras i stråk, i strategiska hörnlägen samt i närheten av andra verksamheter ([1](#); [93](#); [50](#)).
 - Olika former av service kan bidra positivt till den omkringliggande staden - till exempel i form av en ökning i cykling och promenader ([54](#), [27](#)). De kan även bidra till mer säkerhet och trygghet i området genom ökad rörelse i det offentliga rummet vid olika delar på dygnet samt till naturlig övervakning genom entréer och fönster som är vända mot gatan ([41](#); [50](#); [22](#)).
 - Verksamheter kan också ha negativa effekter på den omkringliggande staden. Lokaler som är tomma, nedgångna eller innehåller "stökiga" verksamheter - exempelvis vissa barer - tenderar att leda till minskad trygghet, ökad brottslighet samt störningsmoment som i förlängningen påverkar boendes hälsolivåer och trivsel negativt. ([1](#); [50](#); [6](#); [62](#); [41](#); [22](#)).
-

Service

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgången till en blandning av olika typer av verksamheter och lokaler
- Verksamhetens påverkan på det offentliga rummet under olika tider på dygnet
- Tillgången till verksamheter där människor kan känna sig "som hemma" och lokaler som är öppna för alla
- Verksamheternas placering och relation till varandra
- Graden av variation gällande lokalers utformning, storlek, flexibilitet, ålder, hyresnivåer och målgrupper
- Lokalernas skick och nyttjandegrad

Hur står sig områdets service och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter gällande områdets service kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Service

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgången till en blandning av olika typer av verksamheter och lokaler
- Verksamheters påverkan på det offentliga rummet under olika tider på dygnet
- Tillgången till verksamheter där människor kan känna sig "som hemma" och lokaler som är öppna för alla
- Verksamheternas placering och relation till varandra
- Graden av variation gällande lokalers utformning, storlek, flexibilitet, ålder, hyresnivåer och målgrupper
- Lokalernas skick och nyttjandegrad

Hur står sig områdets service och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter gällande områdets service kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Service

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgången till en blandning av olika typer av verksamheter och lokaler
- Verksamhetens påverkan på det offentliga rummet under olika tider på dygnet
- Tillgången till verksamheter där människor kan känna sig "som hemma" och lokaler som är öppna för alla
- Verksamheternas placering och relation till varandra
- Graden av variation gällande lokalers utformning, storlek, flexibilitet, ålder, hyresnivåer och målgrupper
- Lokalernas skick och nyttjandegrad

Hur står sig områdets service och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter gällande områdets service kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Service

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgången till en blandning av olika typer av verksamheter och lokaler
- Verksamheters påverkan på det offentliga rummet under olika tider på dygnet
- Tillgången till verksamheter där människor kan känna sig "som hemma" och lokaler som är öppna för alla
- Verksamheternas placering och relation till varandra
- Graden av variation gällande lokalers utformning, storlek, flexibilitet, ålder, hyresnivåer och målgrupper
- Lokalernas skick och nyttjandegrad

Hur står sig områdets service och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter gällande områdets service kan ni identifiera och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Kulturvärden

- Kulturmiljön, det vill säga de aspekter av stadslandskapet som berättar om platsens historia och människorna som vistas och har vistats där, kan bidra positivt till människors välbefinnande. Bevarande och stärkande av byggnader, lämningar, platser och andra delar av kulturmiljön som anses vara värdefulla, så kallade kulturvärden, kan exempelvis bidra till högre tillit och utveckling av gemensamma normer, samt till att sociala relationer uppstår och stärks [\(33; 38\)](#).
- Kulturvärden kan bidra till en känsla av stolthet och tillhörighet hos människor, vilket kan leda till subjektivt välmående [\(5\)](#). Det är dock viktigt att undvika stereotyper av grupper, i exempelvis bild- och figurval, för att platsen ska kännas tillgänglig för alla.
- Det finns en rad faktorer som kan göra att kulturmiljöer inte är tillgängliga för, eller lockar, alla grupper. Exempelvis regler för användning eller historiska och kulturella symboler som fungerar utestängande. [\(58\)](#)
- Men kulturmiljöer kan även användas för att stärka kulturell mångfald, bland annat genom en flexibilitet i användning; genom att byggnader, flaggor och skyltar representerar olika grupper; genom ett brett utbud av programverksamhet och genom att priser hålls nere. [\(58\)](#)

Kulturvärden

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Platsens förmåga att bevara och stärka existerande kulturvärden
- Förekomsten av kulturvärden som bidrar med en positiv representation av olika grupper
- Olika gruppers tillgång till kulturvärlden på platsen

Hur står sig platsen när det gäller kulturvärden och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens kulturvärden och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Kulturvärden

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Platsens förmåga att bevara och stärka existerande kulturvärden
- Förekomsten av kulturvärden som bidrar med en positiv representation av olika grupper
- Olika gruppers tillgång till kulturvärlden på platsen

Hur står sig platsen när det gäller kulturvärden och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens kulturvärden och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Kulturvärden

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Platsens förmåga att bevara och stärka existerande kulturvärden
- Förekomsten av kulturvärden som bidrar med en positiv representation av olika grupper
- Olika gruppers tillgång till kulturvärlden på platsen

Hur står sig platsen när det gäller kulturvärden och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens kulturvärden och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Kulturvärden

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Platsens förmåga att bevara och stärka existerande kulturvärden
- Förekomsten av kulturvärden som bidrar med en positiv representation av olika grupper
- Olika gruppers tillgång till kulturvärlden på platsen

Hur står sig platsen när det gäller kulturvärden och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens kulturvärden och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Grönska och rekreation

- Grönområden som är tillräckligt stora samt utformade så att de stimulerar fysisk aktivitet (så som lek, idrott, promenader, jogging och cykling) har positiva effekter på människors hälsa och välmående ([83](#); [75](#); [18](#); [29](#); [34](#); [16](#)).
- Närhet och tillgänglighet till grönområden har positiva hälsoeffekter då det leder till fysisk aktivitet, stressreducering och mental återhämtning. Grönområden som är tillgängliga för flera olika grupper kan också leda till nya relationer, ökad tillit, gransamverkan och ökat lokalt engagemang ([76](#), [51](#); [49](#); [53](#)).
- För att skapa tillgängliga grönområden är det viktigt med korta avstånd, få trafikbarriärer, låga ljudnivåer samt belysning och gångvägar som fungerar för människor med olika sociala, fysiska och psykiska förutsättningar. Växtlighet som utlöser allergiska reaktioner bör undvikas i möjligaste mån. ([63](#); [29](#); [34](#); [87](#); [51](#); [35](#)). Andra vägar till ökad tillgänglighet är flexibel användning, låga kostnader och frånvaron av symboler som upplevs som utestängande ([58](#); [21](#); [39](#); [64](#); [53](#)).
- Grönområden upplevs som säkrare om de är överskådliga, uppfattas erbjuda goda flyktmöjligheter och saknar platser där förövare kan gömma sig ([46](#); [59](#); [61](#); [40](#)).
- Upplevd biologisk mångfald – det vill säga att människor faktiskt upplever att en plats har många typer av växter och djur - har en återhämtande och stressreducerande effekt. ([46](#); [75](#); [16](#)).
- Vintergröna växter är ett sätt att öka grönskans positiva effekter under hela året ([28](#)).
- Platser och utrustning för träning, rekreation och lek kan med fördel anpassas för olika ålderskategorier så att de kan erbjuda hälsobringande effekter för fler. Gym som specifikt är anpassade för äldre har till exempel visat sig vara en bra väg till ökad snabbhet, balans, koordination och motståndskraft för fallolyckor i gruppen ([51](#); [37](#)).
- Gröna väggar och tak samt buskage och träd som är inbäddade i stadsrummet kan ha positiva effekter på vår hälsa, eftersom bara åsynen av grönska kan ha stressreducerande och återhämtande effekt ([82](#); [52](#); [88](#)).

Grönska och rekreation

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Både upplevd och faktisk närhet till större grönområden
- Flexibla och inkluderande grönområden där människor kan mötas och utöva olika aktiviteter
- Trygga och säkra grönområden som har en upplevt hög artrikedom utan att vara onödigt allergena
- Vintergröna ytor i stadsrummet

Hur står sig platsens grönska och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens grönska och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Grönska och rekreation

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Både upplevd och faktisk närhet till större grönområden
- Flexibla och inkluderande grönområden där människor kan mötas och utöva olika aktiviteter
- Trygga och säkra grönområden som har en upplevt hög artrikedom utan att vara onödigt allergena
- Vintergröna ytor i stadsrummet

Hur står sig platsens grönska och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens grönska och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Grönska och rekreation

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Både upplevd och faktisk närhet till större grönområden
- Flexibla och inkluderande grönområden där människor kan mötas och utöva olika aktiviteter
- Trygga och säkra grönområden som har en upplevt hög artrikedom utan att vara onödigt allergena
- Vintergröna ytor i stadsrummet

Hur står sig platsens grönska och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens grönska och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Grönska och rekreation

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Både upplevd och faktisk närhet till större grönområden
- Flexibla och inkluderande grönområden där människor kan mötas och utöva olika aktiviteter
- Trygga och säkra grönområden som har en upplevt hög artrikedom utan att vara onödigt allergena
- Vintergröna ytor i stadsrummet

Hur står sig platsens grönska och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens grönska och hur kan dessa lösas?

Vem ska få ansvar för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljud och luft

- Luftkvaliteten har stor inverkan på människors hälsa och dödlighet [\(10; 29\)](#). Det har till exempel visat sig att dödligheten ökar med 6-15 procent för varje ökning av 10 mikrogram i antalet PM2.5-partiklar per kubikmeter. PM2.5 är en storlekskategori för små partiklar. Partiklar i denna kategori bildas främst vid förbränning men även vid vägslitage samt från däck och bromsar. [\(29\)](#)
- Luftkvaliteten kan förbättras med hjälp av inslag av olika typer av växtlighet, lägre hastigheter på vägarna samt förbud mot dubbdäck [\(29; 68\)](#). Luftföroreningar kombinerat med växtlighet som framkallar allergiska reaktioner är problematiskt ur hälsosynpunkt och minskar vissa personers tillgång till det offentliga rummet [\(29; 35\)](#).
- Bullernivån har betydelse för människors hälsa och livskvalitet [\(10; 29\)](#). För att undvika buller bör man eftersträva en ljudkvalitet som stödjer platsens funktion [\(12; 29\)](#), vilket kan göras genom att vissa ljud skärmas bort eller dämpas medan andra ljud lyfts fram [\(11\)](#).
- Oönskade ljud kan dämpas med samma insatser som används för att förbättra luftkvaliteten – sänkta väghastigheter och förbud mot dubbdäck. Mjuk asfalt är ytterligare ett sätt att minska bullret från trafiken [\(14\)](#).
- Andra verktyg för att minska oönskade ljud är gröna växter på fasader samt fasader med ljuddämpande material inbäddade i perforeringar. Man kan även placera fasader med kanten mot ljudkällan och använda sedumtak på fastigheter och andra ytor (t.ex. busskurer). Om skärmar används kan detta göras mer effektivt genom att vintergrön växtlighet integreras [\(13\)](#).
- Ljud som stödjer människors välmående inom ramen för platsens förutsättningar kan lyftas fram genom exempelvis ljudinstallationer med fågelkvitter eller lövbrus, eller skvalande fontäner som låter även på natten. Grönska som småfåglar uppehåller sig i har visat sig vara ytterligare ett sätt att skapa ljudmiljöer som genererar välmående [\(13\)](#).

Ljud och luft

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterier berör:

- Hanteringen av höga trafikvolym och stora vägar
- Fasadernas bullerdämpande förmåga (genom t.ex. perforering)
- Takens bullerdämpande förmåga (genom t.ex. grönska)
- Platsens ljudmiljö (genom t.ex. skvalande fontäner)

Hur står sig ljud- och luftmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till ljud- och luftmiljön och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljud och luft

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterier berör:

- Hanteringen av höga trafikvolym och stora vägar
- Fasadernas bullerdämpande förmåga (genom t.ex. perforering)
- Takens bullerdämpande förmåga (genom t.ex. grönska)
- Platsens ljudmiljö (genom t.ex. skvalande fontäner)

Hur står sig ljud- och luftmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till ljud- och luftmiljön och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljud och luft

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterier berör:

- Hanteringen av höga trafikvolym och stora vägar
- Fasadernas bullerdämpande förmåga (genom t.ex. perforering)
- Takens bullerdämpande förmåga (genom t.ex. grönska)
- Platsens ljudmiljö (genom t.ex. skvalande fontäner)

Hur står sig ljud- och luftmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till ljud- och luftmiljön och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljud och luft

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterier berör:

- Hanteringen av höga trafikvolym och stora vägar
- Fasadernas bullerdämpande förmåga (genom t.ex. perforering)
- Takens bullerdämpande förmåga (genom t.ex. grönska)
- Platsens ljudmiljö (genom t.ex. skvalande fontäner)

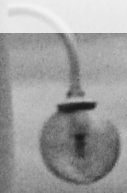
Hur står sig ljud- och luftmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till ljud- och luftmiljön och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljus

- Ljustillgång har positiva effekter på hälsa och välbefinnande. Dagsljusexponeringen bidrar till högre vakenhet, mildrar depressioner och stärker den kognitiva förmågan. Det är därför viktigt med god tillgång till dagsljus och solljus under hela året i rum eller delar av rum där människor vistas mer än tillfälligt -så som vissa rum i bostäder, arbetsplatser, skol- och vårdmiljöer [\(29\)](#).
 - Visst dagsljus och solljus kan ha negativa effekter i form av värme och bländning i bostäder och på arbetsplatser. Belysning kvälls- och nattetid kan även störa människors dygnsrytm och sömn vilket i sin tur har negativa effekter på deras hälsa. Detta rör exempelvis reklamskyltar [\(29\)](#), gatubelysning och ljus från bostäder och verksamheter.
 - Bebyggelse påverkar människors dagsljusexponering genom exempelvis höjd på hus samt hur nära de står varandra och i vilka väderstreck de står. Storleken på fönster har också betydelse, samt balkongernas läge och utformning (om de är inglasade och, i så fall, om de har solskyddsglas eller inte) [\(29\)](#).
 - Hur mycket solljus som når inomhus- och utomhusplatser påverkas av faktorer som vegetation och placering, täthet och distribuering av byggnader och andra konstruktioner (så som tak och solsegel). Dessa faktorer kan användas för att säkra god tillgång till solljus, samtidigt som skugga erbjuds för att minska negativa hälsoeffekter av för mycket sol (såsom värmeöar och cancer) [\(17; 48; 43\)](#).
 - Utformning av gatubelysning påverkar om människor känner sig trygga och uppfattar ett område som tryggt [\(17; 59; 61; 70; 30; 89\)](#). Belysning kan också minska brott, detta utan att brottsligheten nödvändigtvis rör på sig till andra platser [\(17; 60; 30\)](#). Dessutom kan gatubelysning påverka graden av trafikolyckor som involverar fotgängare, bilister och cyklister. [\(3; 36\)](#).
 - Belysningens utformning kan påverka olika gruppers tillgänglighet till det offentliga rummet kvällstid samt stimulera till kvällsaktiviteter med positiva effekter på välmående och hälsa. saker som bör tas i beaktande är typ av ljus, hur starkt detta är samt vart det är riktat [\(8; 17; 30\)](#). Belysning kan placeras strategiskt vid exempelvis grillplatser, bänkar, lekplatser och fontäner för att stimulera att människor umgås utomhus även kvällstid. Den kan också placeras vid stigar, vägar, promenad- och joggingslingor, utegym och lekplatser för att underlätta för träning och lek även när det blivit mörkt.
-
-
-

Ljus

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgång till naturligt ljus inne och ute
- Möjligheter till skydd mot starkt solljus
- Avsaknad av störande onaturligt ljus inne och ute
- Medveten användning av ljus ute som gör området tryggare, säkrare och mer tillgängligt

Hur står sig ljusmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens ljusmiljö och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljus

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgång till naturligt ljus inne och ute
- Möjligheter till skydd mot starkt solljus
- Avsaknad av störande onaturligt ljus inne och ute
- Medveten användning av ljus ute som gör området tryggare, säkrare och mer tillgängligt

Hur står sig ljusmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens ljusmiljö och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljus

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgång till naturligt ljus inne och ute
- Möjligheter till skydd mot starkt solljus
- Avsaknad av störande onaturligt ljus inne och ute
- Medveten användning av ljus ute som gör området tryggare, säkrare och mer tillgängligt

Hur står sig ljusmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens ljusmiljö och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Ljus

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Tillgång till naturligt ljus inne och ute
- Möjligheter till skydd mot starkt solljus
- Avsaknad av störande onaturligt ljus inne och ute
- Medveten användning av ljus ute som gör området tryggare, säkrare och mer tillgängligt

Hur står sig ljusmiljön och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens ljusmiljö och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Bebyggelse, boende och täthet

- Ett varierat utbud av boendeformer, lägenhetsstorlekar, planlösningar, upp-låtelseformer och prisnivåer kan lägga grund för social blandning. Dessutom innebär det att personer kan bo kvar i samma område trots förändrad livssituation ([7](#); [94](#); [95](#)).
- Kollektivhus, flergenerationsboende och andra alternativa boendeformer kan vara ett sätt att bygga sociala relationer mellan människor och minska social isolering - inte minst bland grupper som idag tenderar att leva ensamma i högre grad (så som äldre). Detsamma gäller gemensamhetsutrymmen i bostäder. Dessa boendeformer riskerar dock också att skapa segregation gentemot utomstående, något som kan minskas genom att stimulera kontakt med omvärlden ([51](#); [80](#)).
- Blandad markanvändning där bostäder och verksamheter finns på samma plats kan generera positiva effekter i form av ett starkare grannskap, nya och starkare sociala relationer, ökad promenad- och cykelvänlighet samt att människor uppehåller sig mer i det offentliga rummet ([51](#); [81](#)). Blandad markanvändning tenderar dock också att leda till mer brottlighet till följd av fler tillfällen att begå brott. Detta kan motverkas genom en stor andel bostäder i området, och ett starkt grannskap ([22](#); [41](#)).
- En viss grad av täthet kan ha positiva effekter på promenad- och cykelvänlighet, trygghet och social blandning. Det kan även inverka positivt på vissa servicetypers förekomst, överlevnad och tillgänglighet - framförallt när det gäller affärsverksamheter, som är beroende av besökare utifrån ([41](#); [22](#); [23](#); [77](#); [30](#); [42](#)).
- Täthet riskerar att leda till ökad brottsfrekvens, som ett resultat av större anonymitet och fler tillfällen för brott. Det kan också innebära att människor inte bygger relationer till sina grannar samt ha negativa effekter i termer av buller, stress, hälsa, subjektivt välbefinnande, bilköer, säkerhet och skador ([41](#); [22](#); [23](#); [77](#); [30](#); [24](#); [25](#); [38](#); [74](#); [42](#)). Täthet kan även leda till högre priser på bostäder, med social ojämlikhet som följd ([42](#)).
- De negativa effekterna av täthet kan mildras genom att en stor del av bebyggelsen i området erbjuder bostäder samt starka grannskap med boende och verksamma som uppehåller sig i, tar hand om och vakar över det offentliga rummet. Entréer vända mot gatan eller mot andra entréer, verksamheter som är öppna kvälls- och nattetid samt lägenhetsfönster vända mot gatan är ytterligare sätt att minska de negativa effekterna ([41](#); [22](#); [23](#); [77](#); [30](#); [24](#); [25](#); [38](#); [74](#)). Negativa effekter som ett resultat av trängsel och höjda bostadspriser kan reduceras genom att det finns tillräckligt med mark för nybyggnation och offentliga rum ([42](#)).
- Brottlighet är vanligare i utkanten av områden (såsom vid murar eller stora vägar) och andra platser som inte är i bruk ([23](#); [90](#)). Detta kan mildras genom att dessa områden befolkas och aktiveras, exempelvis genom att kreativa och småskaliga verksamheter som inte har råd att vistas på andra platser är placerade där ([69](#)).

Bebyggelse, boende och täthet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Varierat utbud av boendeformer, lägenhetsstorlekar, planlösningar, upplåtelseformer och prisnivåer
- Blandad markanvändning i form av bostäder och verksamheter men där andelen bostäder dominerar
- Tät bebyggelse och att det är byggt för att underlätta för "naturlig övervakning"
- Förutsättningar för att skapa en stark granngemenskap
- Befolkning och aktivering av zoner i utkanten av området

Hur står sig platsen när det gäller bebyggelse, boende och täthet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens bebyggelse, boende och täthet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Bebyggelse, boende och täthet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Varierat utbud av boendeformer, lägenhetsstorlekar, planlösningar, upplåtelseformer och prisnivåer
- Blandad markanvändning i form av bostäder och verksamheter men där andelen bostäder dominerar
- Tät bebyggelse och att det är byggt för att underlätta för "naturlig övervakning"
- Förutsättningar för att skapa en stark granngemenskap
- Befolkning och aktivering av zoner i utkanten av området

Hur står sig platsen när det gäller bebyggelse, boende och täthet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens bebyggelse, boende och täthet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Bebyggelse, boende och täthet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- Varierat utbud av boendeformer, lägenhetsstorlekar, planlösningar, upplåtelseformer och prisnivåer
- Blandad markanvändning i form av bostäder och verksamheter men där andelen bostäder dominerar
- Tät bebyggelse och att det är byggt för att underlätta för "naturlig övervakning"
- Förutsättningar för att skapa en stark granngemenskap
- Befolkning och aktivering av zoner i utkanten av området

Hur står sig platsen när det gäller bebyggelse, boende och täthet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens bebyggelse, boende och täthet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Bebyggelse, boende och täthet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- Varierat utbud av boendeformer, lägenhetsstorlekar, planlösningar, upplåtelseformer och prisnivåer
- Blandad markanvändning i form av bostäder och verksamheter men där andelen bostäder dominerar
- Tät bebyggelse och att det är byggt för att underlätta för "naturlig övervakning"
- Förutsättningar för att skapa en stark granngemenskap
- Befolkning och aktivering av zoner i utkanten av området

Hur står sig platsen när det gäller bebyggelse, boende och täthet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens bebyggelse, boende och täthet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Mobilitet

- God tillgång till transportinfrastruktur skapar förutsättningar för hälsa, välbefinnande ([26](#); [73](#); [44](#)), social sammanhållning, socialt kapital och fler arbetstillfällen ([9](#); [32](#); [24](#); [54](#)).
- För att kollektivtrafik ska utnyttjas krävs att den har god komfort och fysisk tillgänglighet samt att kostnaderna är rimliga ([32](#)). Väntbås och stationer som är trivsamma, spännande, trygga och erbjuder skydd mot väder och vind kan dessutom fungera som en social infrastruktur som stimulerar relationer och tillit ([51](#)).
- Stora vägar, höga trafikvolym och snabb trafik kan leda till att gränser mellan områden och deras invånare uppstår eller förstärks. Stor trafik och många parkerade fordon tenderar att leda till att människor, inte minst barn, i lägre grad vistas utomhus och interagerar med sina grannar. Det ökar också risken för trafikolyckor, inte minst för gångtrafikanter och cyklister ([9](#); [32](#); [73](#); [36](#)).
- Promenadvänliga områden tenderar att ha positiva effekter på hälsa, social interaktion och sammanhållning, vilket stärks ytterligare om man känner sina grannar ([38](#); [9](#); [79](#)). Människor tenderar att promenera mer i miljöer med korta avstånd, sittplatser, god ljud- och luftkvalitet, säkra trafik korsningar samt besöksmål. Bottenvåningar som intressanta och trevliga att betrakta - genom exempelvis konst och möjlighet till "fönstershopping" - är också av vikt, liksom att människor själva upplever miljön som promenadvänlig ([50](#); [27](#); [84](#); [19](#); [86](#); [67](#)).
- Kopplingar inom och mellan områden och platser kan vara ett sätt att stimulera fler människor till att vistas i det offentliga rummet, att underlätta promenad- och cykelvänlighet samt att öka tillgången till, och bärkraftigheten hos, vissa verksamheter, inte minst sådana som är beroende av besökare ([54](#); [62](#); [44](#)).
- Gatunät med många kopplingar och ett stort flöde av människor och fordon tenderar dock även att leda till ökad brottslighet och sämre social sammanhållning lokalt. Ett sätt att minska denna risk är att reducera genomflödet så att det blir en bra balans mellan lokalt liv och besökare utifrån ([22](#); [30](#); [41](#); [91](#)).
- Tryggheten och säkerhet från brott bland fotgängare tenderar att öka om platser är överskådliga, enhetliga och lätta att läsa av ([59](#); [61](#)). Gångvägar bör inte omringas av stängsel eller hindrande vegetation så som täta häckar eller buskage ([47](#)). Separerade gångbanor, tydliga övergångsställen, reducerade trafikvolym, smalare gator och färre körfält är olika sätt att öka trafiksäkerheten för fotgängare. Belysning och material som gör gående synligare för bilister bidrar också till deras säkerhet ([36](#)).
- Framkomlighet för en mångfald av människor, oavsett funktionsvariation och transportslag, kan förenklas genom exempelvis åtgärder för att underlätta framkomlighet med rullstol och rullator, ledstråk och färgmarkeringar för människor med svag syn, trottoarer, trafiksäkra miljöer, cykelbanor samt väl genomtänkt placering av handikapparkeringsplatser och utformning av gatuunderlag ([9](#); [32](#); [24](#); [91](#); [73](#); [44](#)).
- För att förebygga brottsutövande bör parkeringsplatser placeras så att de är under uppsyn av boende eller förbipasserande - vilket exempelvis kan innebära att parkeringar bakom byggnader eller på slutna gårdar inte är att föredra ([41](#)). Detta gäller parkering för såväl cykel som bil eller andra fordon. I parkeringsgarage har övervakningskameror visat sig ha positiv effekt om de kombineras med stängsel, belysning och vakter ([85](#)).

Mobilitet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- God komfort, fysisk tillgänglighet och rimliga kostnader i kollektivtrafiken
- Trevliga, spännande, trygga väntbås och stationer som erbjuder skydd mot väder och vind
- Begränsning av stora vägar med höga trafikvolymmer och snabb trafik
- Promenadvänlighet (vilket kan åstadkommas genom att stigar, trottoarer och liknande är trygga, säkra, intressanta och funktionella)
- Kopplingar inom och mellan områden, samtidigt som genomflödet av människor genom området reduceras
- Framkomlighet för alla
- Placering av parkeringsplatser för cykel och bil för "naturlig övervakning"

Hur står sig platsen när det gäller mobilitet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens mobilitet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Mobilitet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- God komfort, fysisk tillgänglighet och rimliga kostnader i kollektivtrafiken
- Trevliga, spännande, trygga väntbåsar och stationer som erbjuder skydd mot väder och vind
- Begränsning av stora vägar med höga trafikvolym och snabb trafik
- Promenadvänlighet (vilket kan åstadkommas genom att stigar, trottoarer och liknande är trygga, säkra, intressanta och funktionella)
- Kopplingar inom och mellan områden, samtidigt som genomflödet av människor genom området reduceras
- Framkomlighet för alla
- Placering av parkeringsplatser för cykel och bil för "naturlig övervakning"

Hur står sig platsen när det gäller mobilitet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens mobilitet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Mobilitet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningsskede

Bedömningskriterierna berör:

- God komfort, fysisk tillgänglighet och rimliga kostnader i kollektivtrafiken
- Trevliga, spännande, trygga väntbås och stationer som erbjuder skydd mot väder och vind
- Begränsning av stora vägar med höga trafikvolymmer och snabb trafik
- Promenadvänlighet (vilket kan åstadkommas genom att stigar, trottoarer och liknande är trygga, säkra, intressanta och funktionella)
- Kopplingar inom och mellan områden, samtidigt som genomflödet av människor genom området reduceras
- Framkomlighet för alla
- Placering av parkeringsplatser för cykel och bil för "naturlig övervakning"

Hur står sig platsen när det gäller mobilitet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens mobilitet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

Mobilitet

Idéskede

Planskede

Genomförandeskede

Förvaltningskede

Bedömningskriterierna berör:

- God komfort, fysisk tillgänglighet och rimliga kostnader i kollektivtrafiken
- Trevliga, spännande, trygga väntbås och stationer som erbjuder skydd mot väder och vind
- Begränsning av stora vägar med höga trafikvolymmer och snabb trafik
- Promenadvänlighet (vilket kan åstadkommas genom att stigar, trottoarer och liknande är trygga, säkra, intressanta och funktionella)
- Kopplingar inom och mellan områden, samtidigt som genomflödet av människor genom området reduceras
- Framkomlighet för alla
- Placering av parkeringsplatser för cykel och bil för "naturlig övervakning"

Hur står sig platsen när det gäller mobilitet och hur kan den förbättras?

Vilka målkonflikter kan ni identifiera i relation till platsens mobilitet och hur kan dessa lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska genomförande och drift finansieras?

**Sammantagen
bedömning:
Idéskede**

När ni nu ser till samtliga aspekter, hur står sig förslaget ur ett socialt hållbarhetsperspektiv och vilka åtgärder bör prioriteras?

Vilka målkonflikter har identifierats inom och mellan olika aspekter av byggd miljö, och hur kan de lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska resurssättningen se ut?

**Sammantagen
bedömning:
Planskede**

När ni nu ser till samtliga aspekter, hur står sig förslaget ur ett socialt hållbarhetsperspektiv och vilka åtgärder bör prioriteras?

Vilka målkonflikter har identifierats inom och mellan olika aspekter av byggd miljö, och hur kan de lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska resurssättningen se ut?

Sammantagen
bedömning:
**Genomförande-
skede**

När ni nu ser till samtliga aspekter, hur står sig förslaget ur ett socialt hållbarhetsperspektiv och vilka åtgärder bör prioriteras?

Vilka målkonflikter har identifierats inom och mellan olika aspekter av byggd miljö, och hur kan de lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska resurssättningen se ut?

**Sammantagen
bedömning:
Förvaltningskede**

När ni nu ser till samtliga aspekter, hur står sig förslaget ur ett socialt hållbarhetsperspektiv och vilka åtgärder bör prioriteras?

Vilka målkonflikter har identifierats inom och mellan olika aspekter av byggd miljö, och hur kan de lösas?

Vem ska ansvara för respektive förbättringsförslag och hur ska resurssättningen se ut?

Vägledning för hantering av målkonflikter

När ni stöter på målkonflikter under användandet av PRISMA som ni inte vet hur ni ska hantera, kan ni förhoppningsvis komma fram till ett acceptabelt sätt att hantera denna på genom att i tur och ordning besvara nedanstående sju frågeställningar. Om ni ger ett jakande svar på den första frågeställningen så har ni löst konflikten och behöver inte gå vidare till nästa frågeställning. Om ni däremot ger ett nekande svar på den första frågeställningen fortsätter ni till nästa och besvarar denna. Ni fortsätter att besvara frågeställningarna en efter en tills ni kommer till en fråga som får ett jakande svar vilket innebär att ni har hittat ett sätt att hantera målkonflikten som fungerar för er.

1. Lyft blicken!

Fråga: Om ni för en stund lyfter blicken från den plats som är fokus för er analys och även betraktar omkringliggande områden, försvinner målkonflikten då?

Exempel: Det är vanligt att målkonflikter uppstår mellan att till exempel bygga tätt och att ha tillgång till grönområden. Ibland kan denna upplevelse av konflikt mildras genom att undersöka om det ligger några grönområden tillräckligt nära som kan kompensera för att det aktuella området inte har några sådana. Därmed kanske ni inser att målkonflikten inte är lika allvarlig som ni först har tänkt.

2. Alternativa insatser

Bakgrund: Undersök ytterligare en gång om det finns några alternativa sätt att utforma platsen på som kan mildra eller upphäva målkonflikten.

Fråga: Finns det några alternativa insatser ni kan genomföra på platsen som ni ännu inte har övervägt eller som ni kan överväga igen (och som kan mildra målkonflikten)?

Exempel:

- En vanlig konfliktlinje är den mellan att bygga en tät respektive en grön stad. Här kan en avsaknad av grönytor i vissa fall kompenseras med gröna ytor på tak och fasader, vilket kan mildra den upplevda målkonflikten.
- En annan vanlig konfliktlinje är den mellan målen att ha en stad med stora flöden av människor och att minimera brottsligheten. Detta eftersom stora flöden av människor kan leda till en ökning av vissa typer av brott. Tendensen till ökat kriminellt beteende kan dock motverkas med hjälp av ett starkt grannskap med människor som känner ägandeskap för platsen och håller den under uppsikt, samt borttagande av "mellanrum" där brottslighet frodas. På detta sätt kan även denna målkonflikt mildras.

3. Gynna de sämst ställda

Bakgrund: Om ni har svarat nej på de första två frågorna och därmed inte lyckas upplösa målkonflikten behöver en prioritering göras om vilka av de motsatta målen som är viktigast. Ur ett socialt hållbarhetsperspektiv ska behoven hos de sämst ställda prioriteras, exempelvis vad gäller deras hälsa, lycka, sociala relationer, sysselsättning, livstillfredsställelse och personliga utveckling. Personer som i dagens svenska tätorter ofta kan betraktas som tillhörande de sämst ställda är de med låg socioekonomisk status, med funktionsvariationer som exempelvis minskar deras mobilitet, barn och äldre samt långtidsarbetslösa - bara för att ge några exempel.

Fråga: Finns det något alternativ för utformningen av platsen som innebär att de sämst ställda får det bättre än i övriga alternativ, utan att detta alternativ har en stor negativ inverkan på övriga grupper?

Exempel: Vid nybyggnation i de centrala delarna av svenska städer kan det finnas en konfliktlinje mellan att å ena sidan bevara och utveckla gröna ytor för att de boende ska få det bättre och att å andra sidan bygga nya billiga hyresrätter som möjliggör för bland annat låginkomsttagare att bo centralt i närheten till många arbetstillfällen. I de fall där de som redan bor i närheten har en hög socioekonomisk status kan det, allt annat lika, vara rimligt att prioritera alternativet då billiga hyresrätter byggs. Detta då de med låg socioekonomisk status har större behov än de med hög socioekonomisk status samt att de förras behov i viss utsträckning blir uppfylla av att de bor centralt.

4. Gör maximal nytta

Bakgrund: Ytterligare ett sätt att hantera en målkonflikt är att välja det alternativ som ger störst möjlighet att maximera nyttan genom att skapa så mycket lycka, hälsa, livstillfredsställelse, och så vidare, som möjligt. Tänk på att alla människor som kan beröras av olika insatser har lika värde, det vill säga att deras upplevelser och livsvillkor ska ges samma vikt. Upplevelser och livsvillkor hos de som till exempel bor i området nu, de som kan komma att bo där i framtiden och de som är där på besök; bör alltså ges lika vikt.

Fråga: Finns det något alternativ som skapar mer nytta än de övriga alternativen? Det finns två tumregler när man ska tänka kring vad som skapar mest nytta:

1. att gynna det största antalet personer och
2. att gynna de personer som relativt sett får ut mest av förslaget.

Exempel: Ett exempel på när den första principen används kan vara ett scenario där ett beslut ska tas om huruvida man ska investera i att bygga ett kulturhus eller en park på en plats. Då det redan finns flera parker i närområdet, men inga kulturverksamheter, kan kulturhuset tänkas vara det alternativ som gynnar flest personer. Ett exempel på när man utgår från den andra principen kan vara ett scenario där beslut ska tas om huruvida det ska investeras i en skatehall eller en ridhall. Givet att skatehallar tenderar att i högre grad attrahera killar och ridhallar tjejer, parallellt med att det redan finns ett antal aktivitetsytor i närområdet som till störst del används av killar och få som nyttjas av tjejer, kan en ridhall relativt sätt tänkas vara det alternativ som ger mest nytta. Därmed kan man argumentera för att denna bör prioriteras.

5. Skulle vi vara beredda att försvara alternativet även om det värsta inträffade?

Bakgrund: I de fall då en målkonflikt har uppstått, som ni inte lyckas mildra genom att prioritera de sämst ställda eller maximera nyttan, kan det vara värt att ställa sig frågan om man skulle vara beredd att försvara ett beslut givet att det värsta inträffade som ett resultat av det beslutet. Denna beslutsmodell används när stora värden står på spel och när utfallet av ett val är mycket osäkert.

Fråga: Kan vi försvara det valda alternativet framför andra åtgärder även om det hypotetiskt skulle leda till sämsta tänkbara resultat?

Tillvägagångssätt:

1. Gör ett "beslutsträd" där ni tydligt listar alla alternativ och deras möjliga konsekvenser och vilka människor dessa konsekvenser har inverkan på – samt på vilket sätt och till vilken grad.

2. Fundera över om ni skulle vara beredda att försvara valet av ett alternativ framför de andra alternativen ifall det sämsta utfallet i det valda alternativet blev verklighet.

Exempel: Vid renoveringen av ett stort bostadsområde förväntas hyrorna att höjas kraftigt, med potentiell följd att människor tvingas flytta, vilket får negativa effekter i form av hälsoproblem, minskat välbefinnande och uppluckring av sociala relationer. Å andra sidan är bostadsområdet i dåligt skick och behöver rustas upp. Anta nu att ni lutar mot att välja alternativet där området renoveras, men att detta också ställer er inför en osäkerhet gällande hur ni ska tänka eftersom det kan leda till att människor behöver flytta. Här kan ni ställa upp ett hypotetiskt scenario där renoveringarna genomförs och får följden att många människor flyttar, och fundera på om ni faktiskt är beredda att försvara ert beslut när detta inträffat. Ett möjligt försvar skulle kunna beröra att området verkligen behövde rustas upp. Kan ni däremot inte försvara beslutet efter det att ni försökt sätta er in i en situation då dessa negativa effekter inträffat, så finns det skäl att fundera på om inte ett annat alternativ ska väljas, som exempelvis en renovering av det mindre slaget.

6. Ta hjälp av medborgarna!

Bakgrund: Man kan även använda medborgardialog för att bedöma vilka mål eller insatser som bör prioriteras vid en målkonflikt, genom att goda representanter för berörda parter involveras.

Fråga: Finns det något alternativ som med lite eftertanke skulle väljas av medborgarna?

Tillvägagångssätt:

1. Ställ upp de alternativ som är vid handen och som står i konflikt till varandra.

2. Presentera på ett pedagogiskt sätt de olika alternativ, med tillhörande konsekvenser, för de involverade individerna.

3. Beskriv de för- och nackdelar ni som beslutsfattare ser med de olika alternativen och förklara varför ni inte kan besluta vilket alternativ som ska väljas.

4. Välj ut personer som både kan representera sin egen grupp väl och har förmågan att överväga argument som skulle kunna vara till nackdel för den egna gruppen.

Exempel: En kommun funderar på att bygga nya bostäder vid vattnet. Det skulle dock kunna leda till att vattennivåerna ökar så mycket i framtiden att bostäderna behöver överges eller att kommunen blir tvungen att göra stora och kostsamma insatser för att människor ska kunna bo kvar. Anta nu att dessa vattennivåhöjningar inträffat och att ni som beslutsfattare antingen måste låta människor överge sina hem eller att ni måste gå in med stora resurser som skulle kunna läggas på något annat. Ni har använt er av frågeställningarna 1 till 6 utan att kunna komma fram till något beslut som ni känner att ni riktigt kan stå för. Låt medborgare hjälpa er resonera om alternativen med all den bakgrund som era diskussioner givit och använd deras resonemang och svar som underlag till beslut. Viktigt här är alltså att avgränsa deras diskussion och ge dem all relevant diskussion för att komma vidare i beslutsprocessen.

Referenser

1. Allen, N. (2015). Understanding the Importance of Urban Amenities: A Case Study from Auckland. *Buildings*, 5(1), 85-99.
2. Arnstberg, K.-O. & Bergström, I (2001). Åtta postulat om planering av staden som livsmiljö. Stockholm: Formas
3. Reynolds, C., Harris, M. A., Teschke, K., Cripton, P. A., & Winters, M. (2009). The impact of transportation infrastructure on bicycling injuries and crashes: a review of the literature. *Environmental Health*, 8, 47-66.
4. Austin, D. M., Furr, L. A., Spine, M. (2002). The effects of neighborhood conditions on perceptions of safety. *Journal of Criminal Justice*, 30(5), 417-427.
5. Balducci, A & Checchi, D (2009). Happiness and Quality of City Life: The Case of Milan, the Richest Italian City. *International Planning Studies*, 14(1), 25-64.
6. Bellander, G. (2008). Blandstaden - Ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling? Karlstad: Boverket, Formas & Miljödepartementet.
7. Bergsten, Z., & Holmqvist, E. (2013). Possibilities of building a mixed city – Evidence from Swedish cities. AU - Bergsten, Zara. *International Journal of Housing Policy*, 13(?), 288-311.
8. BFS 2011:6, BBR 18. Hygien, hälsa och miljö. Karlskrona: Boverket
9. Boniface, S., Scantlebury, R., Watkins, S.J., & Mindell, J.S. (2015). Health implications of transport: Evidence of effects of transport on social interactions. *Journal of Transport & Health*, 2(3), 441-446.
10. Boverket (2008). Buller i planeringen – Planera för bostäder i områden utsatta för buller från väg- och spårtrafik. Karlskrona: Boverket.
11. Khreis, H., May, A. D., & Nieuwenhuijsen, M.J. (2017). Health impacts of urban transport policy measures: A guidance note for practice. *Journal of Transport & Health*, 6, 209-227.
12. Boverket (2016). Förvanskingsförbud. Hämtad 2018-01-08 från <https://www.boverket.se/sv/pbl-kunskapsbanken/allmant-om-pbl/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/krav-pa-byggnadsverk-och-tomter/forvanskingsforbudet/>
13. Göteborgs Stad, Helsingborgs Stad, Malmö Stad & Stockholm Stad. (2013). Stadens ljud: samexistens och metodutveckling för ökad stadskvalitet.
14. Den Boer, L. C., & Schrotten, A. (2007). Traffic noise reduction in Europe. CE Delft, 14, 2057-2068.
15. Brinkø, R., Nielsen, S.B., & van Meel, J. (2015). Access over ownership – a typology of shared space. *Facilities*, 33(?), 736.

16. Tzoulas, K., Korpela, K., Venn, S., Yli-Pelkonen, V., Kaźmierczak, A., Niemela, J., & James, P. (2007). Promoting ecosystem and human health in urban areas using Green Infrastructure: A literature review. *Landscape and urban planning*, 81(3), 167-178.
17. Carmona, M. (2018). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic and environmental outcomes. *Journal of Urban Design*, 1-48.
18. Carrus, G., Scopelliti, M., Laforteza, R., Colangelo, G., Ferrini, F., Salbitano, ... & Sanesi, G. (2015). Go greener, feel better? The positive effects of biodiversity on the well-being of individuals visiting urban and peri-urban green areas. *Landscape and Urban Planning*, 134, 221-228.
19. Cervero, R., & Kockelman, K. (1997). Travel demand and the 3Ds: density, diversity, and design. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 2(3), 199-219.
20. Sweden Green Building Council (2018). Citylab action guide: Hållbar Stadsutveckling i planeringsskedet -Handledning och certifiering 2.0. Hämtad från Sweden Green Building Council <https://www.sgbc.se/app/uploads/2018/09/Citylab-Action-Guide-H%C3%A5llbar-stadsutveckling-i-planeringsskedet-180117.pdf>
21. Cohen, D. A., Inagami, S. & Finch, B. (2008). The built environment and collective efficacy. *Health and Place*, 14(2), 198-208.
22. Cozens, P. M. (2011). Urban Planning and Environmental Criminology: Towards a New Perspective for Safer Cities. *Planning Practice & Research*, 26(4), 481-508.
23. Cozens, P. M. & Love, T. (2015). A Review and Current Status of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED). *Journal of Planning Literature*, 30(4), s. 393-412.
24. Dempsey, N. (2009). Are good-quality environments socially cohesive? Measuring quality and cohesion in urban neighbourhoods. *Town Planning Review*, 80(3), 315-345.
25. Dempsey, N., Brown, C., & Bramley, G. (2012). The key to sustainable urban development in UK cities? The influence of density on social sustainability. *Progress in Planning*, 77(3), 89-141.
26. Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2015). National accounts of subjective well-being. *American Psychologist*, 70(3), 234-242.
27. Ewing, R., & Clemente, O. (Red.). (2013). *Measuring Urban Design: Metrics for Livable Places*. Washington, DC: Island Press.
28. Folkesson, A., Sjöman, H., & Brising, K. (2015). *Växter för vinterfägring (Movium Fakta, 1)*. Alnarp: Movium, SLU.

29. Folkhälsomyndigheten (2017). Miljöhälsorapport 2017. Folkhälsomyndigheten, Karolinska Institutet.
30. Foster, S. & Giles-Corti, B. (2008). The built environment, neighborhood crime and constrained physical activity: An exploration of inconsistent findings. *Preventive Medicine*, 47(3), 241-251.
31. Gehl, J., Lotte, J. K., & Reigstad, S. (2006). Close encounters with buildings. *Urban Design International*, 11(1), 29-47.
32. Geurs, K., Boon, W., & Van Wee, B. (2009). Social Impacts of Transport: Literature Review and the State of the Practice of Transport Appraisal in the Netherlands and the United Kingdom. *Transport Reviews*, 29(1), 69-90.
33. Graham, H., Mason, R., & Newman, A. (2009). Literature review: historic environment, sense of place, and social capital. International Centre for Cultural and Heritage Studies.
34. Sang, Å.O., Knez, I., Gunnarsson, B., & Hedblom, M. (2016). The effects of naturalness, gender, and age on how urban green space is perceived and used. *Urban Forestry & Urban Greening*, 18(?), 268-276.
35. Cariñanos, P., & Casares-Porcel, M. (2011). Urban green zones and related pollen allergy: A review. Some guidelines for designing spaces with low allergy impact. *Landscape and Urban Planning*, 101(?), 205-214.
36. Stoker P, Garfinkel-Castro A, Khayesi M, Odero, W., Mwangi, M. N., Peden, M., & Ewing, R. (2015). Pedestrian Safety and the Built Environment: A Review of the Risk Factors. *Journal of Planning Literature*, 30(4), 377-392.
37. Lee, J.L.C. et. al. (2018). Understanding Outdoor Gyms in Public Open Spaces: A Systematic Review and Integrative Synthesis of Qualitative and Quantitative Evidence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(4), 590.
38. Hanibuchi, T., & Nakaya, T. (2013). Contextual Determinants of Community Social Capital. I Kawachi I., Takao S., & Subramanian S. (Red.) (2013). *Global Perspectives on Social Capital and Health*. New York: Springer.
39. Hassen, N., & Kaufman, P. (2016). Examining the role of urban street design in enhancing community engagement: A literature review. *Health & Place*, 41, 119-132.
40. Herzog, T.R. and Kutzli, G.E. (2002). Preference and perceived danger in field/forest settings. *Environment and Behavior*, 34(6), 819-835.
41. Hillier, B., & Sahbaz, O. (2008). An evidence based approach to crime and urban design. Bartlett School of Graduates Studies University College London.

42. Ahlfeldt, G., & Pietrostefani, E. (2017). *Demystifying Compact Urban Growth: Evidence From 300 Studies From Across the World*. Washington, DC: Coalition for Urban Transitions.
43. Oberndorfer, E., Lundholm, J., Bass, B., Coffman, R. R., Doshi, H., Dunnett, N., ... & Rowe, B. (2007). Green Roofs as Urban Ecosystems: Ecological Structures, Functions and Services. *BioScience*, 57(10), 823–833.
44. Dill, J. (2009) Bicycling for Transportation and Health: The Role of Infrastructure. *Journal of Public Health Policy*, 30(s1), S95–S110.
45. Hägred, U., Mogren, R., & Nilsson, M. (2010). *Boendeflytande i praktiken*. Karlskrona. Boverket.
46. Jansson, M., Fors, H., Lindgren, T., & Wiström, B. (2013). Perceived personal safety in relation to urban woodland vegetation – A review. *Urban forestry & Urban greening*, 12(2), 127-133.
47. Jorgensen, A., Hitchmough, J., & Calvert, T. (2002). Woodland spaces and edges: their impact on perception of safety and preference. *Landscape and Urban Planning*, 60(3), 135-150.
48. Jungmark, L., & Åkerblom, P. (2016). *Sol och skugga - Att tänka på i utemiljöer för barn och unga (Movium Fakta, 1)*. Alnarp: Movium, SLU.
49. Nisbet, E.K., Zelenski, J.M., & Murphy, S.A. (2011). Happiness is in our nature: Exploring nature relatedness as a contributor to subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*, 12(2), 303-322.
50. Kickert, C. C. (2016). Active centers–interactive edges: The rise and fall of ground floor frontages. *Urban Design International*, 21(1), 55-77.
51. Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the People: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. New York: Crown.
52. Raanaas, R.K., Patil, G.G., & Hartig, T. (2011). Health benefits of a view of nature through the window: A quasi-experimental study of patients in a residential rehabilitation center. *Clinical rehabilitation*, 26(1), 21-32.
53. Abraham, A., Sommerhalder, K., & Abel, T. (2010). Landscape and well-being: a scoping study on the health-promoting impact of outdoor environments. *International Journal of Public Health*, 55(1), 59-69.
54. Legeby, A., Berghauer Pont, M., & Marcus, L. (2015). *Delad stad - Stadsbyggande och segregation*. Stockholm: KTH, Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad.

55. Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of environmental psychology*, 31(3), 207-230.
56. Leyden, K. M. (2003). Social capital and the built environment: The importance of walkable neighborhoods. *The American Journal of Public Health*, 93(9), 1546-1551.
57. Lloyd, K., & Auld, C. (2003). Leisure, public space and quality of life in the urban environment. *Urban policy and research*, 21(4), 339-356.
58. Low, S., Taplin, D., & Scheld, S. (2009). *Rethinking urban parks: Public space and cultural diversity*. University of Texas Press.
59. Loewen, L. J., Steel, G. D., & Suedfeld, P. (1993). Perceived safety from crime in the urban environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13(4), 323-331.
60. Lorenc, T., Petticrew, M., Whitehead, M., Neary, D., Clayton, S., Wright, K., ... & Renton, A. (2013). Fear of crime and the environment: Systematic review of UK qualitative evidence. *BMC Public Health*, 13, 496-504.
61. Loukaitou-Sideris, A. (2006). Is it safe to walk? Neighborhood safety and security considerations and their effects on walking. *Journal Of Planning Literature*, 20(3), 219-232.
62. Malmqvist, I. (1992). *Vardagshus i staden: En studie av hus med bostäder och med verksamhet i bottenvåningen (Doktorsavhandling)*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola
63. Martens, D., Gutscher, H., & Bauer, N. (2011). Walking in "wild" and "tended" urban forests: The impact on psychological well-being. *Journal of Environmental Psychology*, 31(1), 36-44.
64. Mazumdar, S., Learnihan, V., Cochrane, T., & Davey, R. (2017). The Built Environment and Social Capital: A Systematic Review. *Environment and Behavior*, 50(2), 1-40.
65. Andersen, H., Andersson, R., Wessel, T., & Wilkama, K. (2016). The impact of housing policies and housing markets on ethnic spatial segregation: comparing the capital cities of four Nordic welfare states. *International Journal of Housing Policy*, 16(1), 1-30.
66. Molnar, S., & Tekie H. (2018). *Effektanalys av sociala och kulturella verksamheter i bottenplan – en idéskrift*. Göteborg: Mistra Urban Futures.
67. Gebel, K., Bauman, A.E., Sugiyama, T., & Owen, N. (2011) Mismatch between perceived and objectively assessed neighborhood walkability attributes: Prospective relationships with walking and weight gain. *Health & Place*, 17(2), 519-524.
68. Janhäll, S. (2015). Review on urban vegetation and particle air pollution – Deposition and dispersion. *Atmospheric Environment*, 105, 130-137.
69. Olshammar, G. (2002). *Det permanentade provisoriet : Ett återanvänt industriområde i väntan på rivning eller erkännande*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola

70. Perkins, D. D., Meeks, J. W., & Taylor, R. B. (1992). The physical environment of street blocks and resident perceptions of crime and disorder: Implications for theory and measurement. *Journal of Environmental Psychology*, 12(1), 21-34.
71. Livingston, M., Kearns, A., & Bailey, N. (2013). Delivering Mixed Communities: The Relationship between Housing Tenure Mix and Social Mix in England's Neighbourhoods. *Housing Studies*, 28(7), 1056-1080.
72. Rollero, C., & De Picollo, N. (2010). Place Attachment, Identification and Environment Perception: An Empirical Study. *Journal of Environmental Psychology* 30(2), 198-205.
73. Linn E. (2018, 18 juni). Forskning visar hur bostadsområden ger staden liv. Arkitekten. Hämtad från <https://arkitekten.se/kultur/forskning-visar-hur-bostadsomraden-ger-staden-liv/>
74. Sallis, J. F., Spoon, C., Cavill, N., Engelberg, J. K., Gebel, K., Parker, M., ... & Ding, D. (2015). Co-benefits of designing communities for active living: an exploration of literature. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 12(1), 30.
75. Sang, Å.O., Knez, I., Gunnarsson, B., & Hedblom, M. (2016). The effects of naturalness, gender, and age on how urban green space is perceived and used. *Urban Forestry & Urban Greening*, 1(18), 268-276
76. van den Berg, M., Wendel-Vos, W., van Poppel, M., Kemper, H., van Mechelen, W., & Maas, J. (2015). Health benefits of green spaces in the living environment: A systematic review of epidemiological studies. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), 806-816.
77. Sohn, D.W. (2006). Residential crimes and neighbourhood built environment: Assessing the effectiveness of crime prevention through environmental design (CPTED). *Cities*, 52, 86-93.
78. Song, J., Andresen, M. A., Brantingham P.L., & Spicer, V. (2017). Crime on the edges: patterns of crime and land use change. *Cartography and Geographic Information Science*, 44(1), 51-61.
79. Talen, E., & Koschinsky, J. (2013). The walkable neighborhood: A literature review. *International Journal of Sustainable Land Use and Urban Planning*, 1(1), 42-63
80. Ruiu, M. L. (2014). Differences between Cohousing and Gated Communities: A Literature Review. *Sociological Inquiry*, 84(2), 316-335.
81. Brown, S., C. & Lombard, J. (2014). Neighborhoods and Social Interaction. I Cooper, R., Burton, E., & Cooper, C. L. (Red.), *Wellbeing: A Complete Reference Guide, Volume II: Wellbeing and the Environment*. USA: Wiley Blackwell
82. de Vries, S., Van Dillen, S. M., Groenewegen, P. P., & Spreeuwenberg, P. (2013). Streetscape greenery and health: stress, social cohesion and physical activity as mediators. *Social Science & Medicine*, 94, 26-33.

83. Völker S. & Kistemann T. (2015). Developing the urban blue: Comparative health responses to blue and green urban open spaces in Germany. *Health & Place*, 35, 196-205.
84. Wang, Y., Chau, C.K., Ng, W.Y., & Leung, T.M. (2016). A review of the effects of physical built environment attributes on enhancing walking and cycling activity levels within residential neighborhoods. *Cities*, 50, 1-15.
85. Welsh, B. C., & Farrington, D.P. (Red.). (2007). *Preventing crime: What Works for Children, Offenders, Victims and Places*. New York: Springer.
86. Özbil, A., Yeşiltepe, D., & Argin, G. (2015). Modeling walkability: The effects of street design, street-network configuration and land-use on pedestrian movement. *Journal of the Faculty of Architecture*, 12(3), 189-207.
87. Larson, L. R., Jennings, V., & Cloutier, S. A. (2016). Public parks and wellbeing in urban areas of the United States. *PLoS One*, 11(4), e0153211.
88. Taylor, M. S., Wheeler, B. W., White, M. P., Economou, T., & Osborne, N. J. (2015). Research note: Urban street tree density and antidepressant prescription rates—A cross-sectional study in London, UK. *Landscape and Urban Planning*, 136, 174-179.
89. Hedayati Marzbali, M., Abdullah, A., Razak, N. A., Javad, M., & Tilakia, M. (2012). Validating crime prevention through environmental design construct through checklist using structural equation modelling. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 40(2), 82-99.
90. Song, J., Andresen, M. A., Brantingham, P. L., & Spicer, V. (2017). Crime on the edges: Patterns of crime and land use change. *Cartography and Geographic Information Science*, 44(1), 51-61.
91. Abdullah A, Marzbali MH, Tilaki MJM, et al. (2015). The Influence of Permeability on Social Cohesion: Is it Good or Bad? *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 168, 261-269.
92. Minoura E. (2016). *Uncommon Ground: Urban Form and Social Territory* (Doktorsavhandling). Stockholm: KTH Royal Institute of Technology, School of Architecture and the Built Environment.
93. Ström, L., Molnar, S., Isemo, S. (2017). *Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv - en kunskapsöversikt*. Mistra Urban Futures Report 2017:4.
94. Tetlock, P., Gardner, D., & Gundenäs, H. (2016). *Konsten att förutsäga framtiden : En bok om superprognostik*. Göteborg: Daidalos.
95. Rittel, H., & Webber, W. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4 (2), 155-169.
96. Innes, J., E. & Booher, D., E. (2000) Indicators for Sustainable Communities: A Strategy Building on Complexity Theory and Distributed Intelligence. *Planning Theory & Practice*, 1, 173-186.
97. Eken, A., Magnusson, J., Hildesson, A., & Molnar, S., De Fine Licht, K. (kommande). *Rätt verktyg för jobbet? En översikt över verktyg för social hållbarhetsanalys i städer*. Mistra Urban Futures Report

Mer om utformningen och framtagandet av PRISMA

Den vetenskapliga grunden

PRISMA har tagits fram inom ramen för det tillämpade forskningsprojektet Etik, hållbarhet och sociala indikatorer (oktober 2016 - januari 2019). Inom detta, och som underlag till framtagandet av PRISMA, har ett antal delstudier genomförts. Till att börja med har vi studerat det existerande arbetet med social hållbarhet i stadsutveckling i två västsvenska kommuner, Göteborg och Mölndal. Detta arbete har gett kunskap om problem och utmaningar som ibland uppstår i sådant arbete, så som bristfälligt kunskapsunderlag, låg beredskap för att hantera målkonflikter, glapp mellan olika skeden samt att individer använder olika språk och inte lyfter blicken från sitt eget perspektiv. Ambitionen är att dessa utmaningar ska kunna hanteras med hjälp av PRISMA.

PRISMA har tagits fram i nära samarbete med Mölndals stad. Under två års tid har delresultat inom projektet presenterats och diskuterats i såväl större som mindre grupperingar i Mölndal. Tjänstepersoner som arbetar med för olika frågor inom kommunen; så som plan, bygglov, kultur, utbildning, samhällsarbete, folkhälsa, näringslivsutveckling, m.m.; har deltagit, liksom representanter för fastighetsägare och byggbolag. Vi har även genomfört ett antal workshops inom stadsutvecklingsutskottet vid Centrum för Management vid Byggsektorn (CMB), vilket samlar individer från offentlig sektor, arkitektkontor samt bygg- och fastighetsbolag. Inom båda dessa workshopsformat testades prototyper på PRISMA, vilket kom att bidra till att verktyget fick den design det fick.

Utöver detta har vi studerat tidigare forskning kring sambanden mellan städers fysiska utformning och faktorer så som hälsa, rättvisa och välbefinnande. Detta genom att söka i forskningsdatabaser, ladda ner och koda relevanta studier och skriva kunskapsunderlag. Fokus har i möjligaste mån legat på att läsa forskningsöversikter, det vill säga litteratur som sammanfattar ett större antal tidigare studier, för att verktyget på detta sätt ska utformas utifrån så välgrundade resultat som möjligt (mer om detta längre ner).

Till sist har en rad existerande verktyg för social hållbarhetsbedömning i stadsutveckling, så som sociala konsekvensanalyser, grönytefaktorer, stadsrumsanalyser och stadsbyggnadsprinciper, analyserats. Detta arbete gjordes för att säkerställa att PRISMA bidrar med något nytt genom att komplettera existerande verktyg, och presenteras i en separat rapport. En slutsats från analysen är att det inom en svensk kontext finns ett behov av ett verktyg som...

- är fritt tillgängligt.
- lyfter fram forskning på ett transparent sätt.
- hanterar den sociala hållbarhetens många olika dimensioner.
- kan överbrygga barriärer mellan professioner och organisationer.
- tar upp samtliga skeden i stadsutvecklingsprocessen.
- är så pass flexibelt att det kan användas i städer och av organisationer av olika storlek, inklusive de som är mindre och inte har lika stora resurser.

Verktygets delar och varför de ser ut som de gör

PRISMA kom i slutändan att bestå av detta interaktiva pdf-dokument, samt det tillhörande kalkylarket, eftersom vi försökte utgå från ett format som är tillgängligt för alla. Verktöget hade kunnat utformats som exempelvis en app eller en webbsida, men det hade då varit betydligt mindre flexibelt och mer resurskrävande att ta fram.

PRISMA är strukturerat utifrån åtta aspekter av stadsdelar, som i möjligaste mån ska täcka in samtliga delar dessa typiskt består av; så som byggnader, torg, grönska, infrastruktur och service. Det finns även en pragmatisk anledning till att vi valde just åtta aspekter - respektive aspekt fick inte vara för omfattande, samtidigt som verktyget inte fick innehålla för många aspekter (eftersom det då finns risk att det blir för betungande att använda).

De sidor med bakgrundsinformation som har tagits fram för varje aspekt är i huvudsak grundade i samlad forskning på området. Som del av arbetet med PRISMA genomfördes sökningar i forskningsdatabaser med fokus på tidigare genomförda forskningsöversikter -det vill säga texter som samlar och analyserar flertalet tidigare genomförda studier. Detta fokus valdes eftersom forskningsöversikter har större potential än enskilda studier att visa på generella tendenser i hur städers utformning påverkar människors livsvillkor. Samtidigt bör det påpekas att det inom många områden finns brist på sådana översikter, och de som finns är inte alltid väl genomförda. Bakgrundsinformationen är därför i första hand grundad i forskningsöversikter som bedöms vara väl genomförda och i andra hand på enskilda studier som upplevs vara av god kvalitet. När inte heller sådana har gått att finna har vi även inkluderat litteratur som inte är vetenskaplig, så som offentliga utredningar. Bristen på god forskning inom många av de relevanta områdena; samtidigt som städer karaktäriseras av en stor komplexitet, föränderlighet och oförutsägbarhet; gör att det inte går att dra några enkla slutsatser om hur städers utformning påverkar människors livsvillkor baserat på tidigare forskning. Däremot bygger PRISMA på utgångspunkten att det i möjligaste mån är bra om forskning kan komplettera andra kunskapskällor i stadsutvecklingsprocesser. Forskning har ofta egenskaper som inte tenderar att gälla exempelvis professionellt yrkeskunnande eller invånares lokala kunskap -resultaten har tagits fram med hjälp av strukturerade och kritiskt granskade metoder och genomgått granskning, inom exempelvis en publikationsprocess. Sidorna med bakgrundsinformation täcker självfallet inte allt som går att säga om respektive aspekt - vi har prioriterat att informationen ska vara lättillgänglig och inte alltför svårhanterlig, varför det enbart finns en sida per aspekt. I linje med detta bör inte bakgrundsinformationen förstås som att den ska ersätta det kunnande som professionella redan idag besitter, utan ska snarare erbjuda ett vetenskapligt stöd, samt en förutsättning för personer att bygga kunskaper även kring de aspekter av städers sociala hållbarhet som de inte sedan tidigare är insatta i.

För varje aspekt finns ett antal bedömningskriterier utformade som beskriver egenskaper en stadsdel kan tänkas behöva uppfylla om den ska utgöra en god livsmiljö för människor. Kriterierna är utformade med bakgrundsinformationen som grund och ger en lättillgänglig sammanfattning av nyckelpoängerna hos denna, med syftet att bedömningen ska underlättas. Bedömningskriterierna är dock designade så att de ger användaren en relativt stor möjlighet att själv avgöra om dessa är uppfyllda eller ej. En anledning till detta är att det är svårt att komma med absoluta svar om vad som utgör goda livsmiljöer, på alla platser i Sverige och för alla människor. Bedömningskriterierna kan snarare sägas reflektera generella tendenser i hur stadsdelars utformning påverkar människor, för att ge användaren ett stöd i att tänka och resonera. Sedan är det upp till användaren att, utifrån andra kunskapsunderlag, lokala mål och eget kunnande, avgöra om kriterierna är uppfyllda eller ej, samt om det finns ytterligare kriterier som borde tas i beaktande.

Det finns ytterligare anledningar till varför vi har utformat relativt öppna och kvalitativa bedömningskriterier snarare än kvantitativa indikatorer. Mycket tyder på att mer generiska verktyg av detta slag i lägre grad kommer till användning om de är för specifikt utformade, eftersom de då kommer i konflikt med användarens mål och världsbild. Med PRISMA är det istället fritt fram för användaren att utforma egna, lokalt förankrade och relevanta, kvantitativa indikatorer med utgångspunkt i verktyget. Forskning kring processstyrning visar även att när enkla kvantitativa mål används i komplexa verksamheter med svårsmätbara mål - så som "hälsa", "livskvalitet" och "rättvisa" - kan detta leda till olika problem som lägre måluppfyllelse eller felriktade satsningar. Detta är ytterligare ett skäl till att verktyget är utformat så att bakgrundsinformation och bedömningskriterier ger utrymme för egna idéer och reflektion när besluten ska tas. Slutligen kan påpekas att samma bedömningskriterier används för samtliga fyra faser (idé, plan, genomförande och förvaltning), även om det typiskt nog i stadsutvecklingsprocesser är frågor på olika skal- och detaljeringsnivå som tas upp under de olika faserna. Anledningen till att vi har utformat verktyget på detta sätt är att frågor som vid en första anblick berör exempelvis genomförandefasen många gånger behöver grundas för redan i tidigare faser.

För varje aspekt finns tre analysfrågor utformade som hjälper användaren att utvärdera stadsdelen, identifiera och hantera målkonflikter samt tänka kring genomförandefrågor. Ambitionen har varit att frågorna inte bara ska hjälpa användaren att tänka kring en stadsdels bäring på social hållbarhet, utan också kring målkonflikter, ansvarsfördelning och resurssättning - frågor som mer eller mindre alltid uppstår, men som ibland tenderar att glömmas bort eller ignoreras i praktiken. Vi valde just tre frågor för att, ännu en gång, vara pragmatiska och undvika att verktyget blir för betungande att använda.

Förutom de analysfrågor som har utformats för varje aspekt, finns även ett antal frågor i slutet på dokumentet, som används för att göra en sammantagen bedömning. Dessa utformades för att användaren ska kunna få en bild av hur stadsdelen står sig utifrån ett översiktligt socialt hållbarhetsperspektiv som täcker in samtliga aspekter. Den sammanfattande bedömningen möjliggör även för användaren att väga olika aspekter mot varandra och fundera kring om vissa aspekter av den byggda miljön behöver förbättras ytterligare.

Samtliga frågor i dokumentet besvaras genom att skriva löpande text i relaterade rutor. Varje ruta har plats för en begränsad mängd text skrivas. Anledningarna till detta är återigen pragmatiska: dokumentet får inte vara för omfattande, och texterna som verktyget resulterar i ska vara överskådliga och hanterbara för kommande läsare – samt, om så önskas, enkelt kunna kopieras och klistras in i exempelvis planer- och program.

För att ta fram den avslutande delen i PRISMA, som ger användaren vägledning i att hantera målkonflikter, togs här vi undersökt vilka behov som kan tänkas finnas vid användandet av ett verktyg som PRISMA, vilken kapacitet och vilka resurser användarna av PRISMA kan tänkas ha, vilka värden och rättvisepprinciper som normalt omhuldas i diskussionen kring/om social hållbarhet samt vad forskningen om beslutsanalys säger. Återigen är det en relativt enkel modell. Många av de liknande modeller som redan existerar och som idag används inom exempelvis folkhälsoarbete kräver stora förkunskaper, mycket tid och betydligt bättre forskningsunderlag för att kunna användas på ett meningsfullt sätt.

Samtidigt kan enklare stöd, som det som finns i PRISMA, vara till stor hjälp för aktörer som vill ta mer välgrundade beslut.

Till huvuddokumentet finns även en separat bilaga i MS Excel-format, som kan användas i syfte att visualisera bedömningen i form av en värderos. Ett motiv till detta är att en värderos gör det enklare för användaren att få en översikt över resultatet och de åtgärder som eventuellt behöver genomföras. Dessutom blir resultatet enklare att kommunicera utåt, exempelvis till beslutsfattare eller medborgare. En nackdel med att använda en värderos är att det är problematiskt att sammanfatta hur en stadsdel, med all sin komplexitet, står sig utifrån ett antal kvantitativa parametrar. För att mildra detta möjliggör värderosen enbart en subjektiv bedömning; istället för att välja en objektiv skala är det alltså användaren själv som avgör hur väl stadsdelen står sig på respektive parameter. Detta är även kopplat till de resonemang som tidigare har förts kring det svåra och problematiska med att fälla enkla, absoluta och allena rådande omdömen om hur stadsdelar fungerar och bör fungera. Vidare finns det en risk att användaren, medvetet eller omedvetet, strävar efter att alla dimensioner i värderosen ges ungefär lika höga värden, delvis som ett resultat av att vi människor har en tendens av att föredra symmetri framför asymmetri. Problemet med detta är att alla dimensioner på värderosen i realiteten inte behöver vara lika viktiga att uppfylla, då de olika aspekterna i verktyget inte är viktade. Det kan med andra ord mycket väl vara så att stark asymmetri är att föredra framför symmetri, eftersom vissa aspekter helt enkelt kan vara viktigare än andra. Ytterligare en sak som har gjorts för att mildra eventuella risker som finns med värderosen är att användaren i den sammanfattande bedömningen som genomförs i slutet på dokumentet uppmuntras till att tänka kring målkonflikter, och därmed indirekt kring vad värderosen säger och inte säger.

Finansiering och organisation

PRISMA har tagits fram inom ramen för projektet Etik, hållbarhet och sociala indikatorer, vilket har pågått under perioden oktober 2016 till och med januari 2019. Projektet genomfördes vid forsknings- och kunskapsplattformen Mistra Urban Futures, med huvudsaklig finansiering från Centrum för Management i Byggsektorn (CMB) vid Chalmers Tekniska Högskola. Arbetet leddes av det statliga forskningsinstitutet RISE. Karl de Fine Licht, forskare i stadsutveckling, etik och social hållbarhet, har fungerat som projektledare och genomförare, tillsammans med doktorand Stefan Molnar. Även Malin Bosaeus, projektledare och arkitekt vid RISE, har spelat en viktig roll vid framtagandet. Liksom Louise Quistgaard, projektkommunikatör, som designade verktyget. Tova Crossler Ernström, forskningsassistent, har granskat och renskrivit texterna. Ett antal praktikanter vid RISE har även bidragit med att ta fram underlag: Nicola Karan, Anna Skoglund Keiding, Anna Hildesson, Josefin Magnusson, Anna Eken, Mia Ilovaca och Mikaela Björk. Mölndals stad har utgjort samarbetspartner och bidragit med medfinansiering i form av arbetstid. Hillevi Funck, Folkhälsoplanerare, har varit kontaktperson och koordinator för Mölndals stad.

Fortsatt arbete och kontakt

Detta är första versionen (1.0) av PRISMA. Verktyget kommer från och med våren 2019 att fortsätta testas och utvecklas inom ramen för nya projekt. Om du har kommentarer på, frågor kring eller utvecklingsförslag för verktyget kontakta Stefan Molnar:

stefan.molnar@ri.se eller 0705 - 38 59 78

